

1. Historia reumatologii

Aleksandra Tuchocka

1.1. Historyczna ewolucja pojęcia „reumatyzm”	4
1.2. Źródła wiedzy historycznej o chorobach reumatycznych	8
1.2.1. Paleopatologia	8
1.2.2. Sztuka	9
1.2.3. Literatura	11
1.3. Historia chorób reumatycznych	13
1.3.1. Reumatoidalne zapalenie stawów	13
1.3.2. Młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów	15
1.3.3. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa	17
1.3.4. Łuszczycowe zapalenie stawów	20
1.3.5. Zespół Reitera	20
1.3.6. Toczeń rumieniowaty układowy	21
1.3.7. Twardzina (<i>scleroderma</i>)	22
1.3.8. Zespół suchości	23
1.3.9. Mieszana choroba tkanki łącznej	24
1.3.10. Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe	24
1.3.11. Dna moczanowa	24
1.3.12. Zapalenia naczyń	25
1.3.13. Neuropatyczne choroby stawów (stawy Charcota)	28
1.3.14. Alkaptonuria i ochronoza	28
1.3.15. Nawracające zapalenie chrząstek	28
1.3.16. Zespół antyfosfolipidowy	29

2. Genetyka w reumatologii

Anna Latos-Bieleńska

2.1. Wprowadzenie	34
2.2. Udział czynników genetycznych w patologii człowieka – uwagi ogólne	34
2.3. Genom człowieka	35
2.3.1. Chromosomy człowieka	35
2.3.2. DNA i RNA	35
2.3.3. Genom jądrowy człowieka	36
2.3.4. Geny człowieka	37
2.3.5. Kod genetyczny	38
2.3.6. Polimorfizm DNA	38
2.4. Zmiany materiału genetycznego w chorobach genetycznych. Rodzaje chorób uwarunkowanych genetycznie	39
2.4.1. Aberracje chromosomowe	39
2.4.2. Choroby uwarunkowane jednogenowo	40
2.4.3. Choroby uwarunkowane wieloczynnikowo	43
2.5. Diagnostyka chorób uwarunkowanych genetycznie	44
2.5.1. Diagnostyka cytogenetyczna	45
2.5.2. Diagnostyka molekularna	46
2.6. Poradnictwo genetyczne	50
2.6.1. Etapy konsultacji genetycznej	51
2.7. Podsumowanie	52

3. Biochemia i fizjologia tkanki łącznej

Stanisław Moskalewski

3.1. Wprowadzenie	57
3.2. Fibroblasty	57
3.3. Alitofibrocyty	58
3.4. Miofibroblasty	58
3.5. Makrofagi	58
3.5.1. Aktywacja makrofagów	59
3.6. Chondrocyty	59
3.7. Budowa substancji pozakomórkowej	60
3.7.1. Włókna kolagenowe (klejorodne)	60
3.7.2. Nadrodzina kolagenu	61
3.7.3. Właściwości antygenowe kolagenu	62
3.8. Włókna siateczkowe (włókna retikulinowe, włókna srebrochłonne)	62
3.9. Włókna sprężyste (elastynowe)	63
3.10. Fibuliny	64
3.11. Glikozaminoglikany	64
3.12. Proteoglikany	64
3.12.1. Proteoglikany błony podstawnej	65

4. Rozwój narządów ruchu

Witold Woźniak

4.1. Wprowadzenie	76
4.2. Rozwój układu szkieletowego	76
4.3. Rozwój kręgosłupa	76
4.3.1. Okres prenatalny (zarodkowy i płodowy)	76
4.3.2. Okres postnatalny	79
4.3.3. Krzywizny kręgosłupa	79
4.3.4. Naczynia krwionośne kręgosłupa	80
4.4. Rozwój żeber	80
4.5. Rozwój mostka	80
4.6. Rozwój czaszki	81
4.7. Rozwój kończyn	82
4.8. Wady rozwojowe układu kostnego	84
4.9. Rozwój połączeń kości	84

5. Anatomia i fizjologia narządów ruchu

Teresa Wagner

5.1. Wprowadzenie	88
5.2. Mięśnie szkieletowe	88
5.3. Ścięgna	90
5.4. Powięzie	91
5.5. Kość	91
5.5.1. Rodzaje tkanki kostnej	92
5.5.2. Kościotworzenie	93
5.5.3. Modelowanie kości	93
5.6. Staw jako narząd	94
5.6.1. Torebka stawowa	94
5.6.2. Błona maziowa	94
5.6.3. Płyn stawowy	96
5.7. Chrząstka stawowa	96
5.8. Więzadła	98
5.9. Łąkotki	98
5.10. Krążki stawowe	99
5.11. Obrąbki stawowe	99
5.12. Kaletki maziowe	99

6. Zaburzenia immunologiczne w patogenezie chorób reumatycznych

Ewa Kontny, Włodzimierz Maśliński

6.1. Wprowadzenie	103
6.2. Uwarunkowania genetyczne	103
6.2.1. Główny układ zgodności tkankowej	103
6.2.2. Prezentacja antygenów przez cząsteczki HLA	103
6.2.3. Udział cząsteczek HLA w patogenezie chorób reumatycznych	104
6.2.4. Współuczestnictwo wielu genów w tworzeniu genetycznego podłoża chorób reumatycznych	105
6.3. Odporność nieswoista, czynniki infekcyjne, układ dopełniacza	106
6.3.1. Układ odporności wrodzonej	106
6.3.2. Układ dopełniacza	107
6.3.3. Receptory dla fragmentu Fc immunoglobulin (FcR)	108
6.4. Komórki prezentujące antygen	110
6.5. Udział czynników infekcyjnych i odporności wrodzonej w patogenezie chorób reumatycznych	111
6.6. Układ odporności nabytej i mechanizmy zapewniające autotolerancję	113
6.7. Limfocyty B	114
6.7.1. Przeciwciała: budowa, właściwości, wytwarzanie i źródła różnorodności	114
6.7.2. Dojrzewanie, aktywacja i subpopulacje limfocytów B	115
6.7.3. Udział limfocytów B w patogenezie chorób reumatycznych	116

7. Zapalenie w patogenezie chorób reumatycznych

Danuta Maślińska, Sławomir Maśliński

7.1. Wprowadzenie	134
7.2. Komórki tuczne	136
7.3. Granulocyty obojętne	137
7.4. Makrofagi i limfocyty	139
7.5. Białka adhezyjne	140
7.6. Mediatorzy lipidowe	141
7.7. Czynniki aktywujące płytki (PAF)	144
7.8. Cytokiny	144
7.9. Dopełniacz	145
7.10. Kininy	146
7.11. Proteazy	146
7.12. Regulacja odpowiedzi zapalnej	146

8. Ból w chorobach reumatycznych

Leon Drobnik

8.1. Wprowadzenie	150
8.2. Ból jako informacja w systemie obrony życia	150
8.3. Neurofizjologia bólu	150
8.3.1. Ból jako składowa odpowiedzi na uszkodzenie i odpowiedź zapalną	151
8.3.2. Czuciowe unerwienie stawów	152
8.3.3. Drogi przewodzenia bodźców bólowych	153
8.3.4. Ośrodkowa kontrola czucia bólu	155
8.4. Leczenie bólu	156
8.4.1. Ocena natężenia bólu	156
8.4.2. Drabina analgetyczna	156
8.4.3. Niesteroidowe leki przeciwzapalne	157
8.4.4. Glikokortykosteroidy	157
8.4.5. Metotreksat	157
8.4.6. Kapsaicyna	157
8.4.7. Opioidy	157

9. Badanie podmiotowe i przedmiotowe

Irena Zimmermann-Górska, Barbara Krzyśko

9.1. Badanie podmiotowe – Irena Zimmermann-Górska	162
9.1.1. Uwagi ogólne	162
9.1.2. Objawy poprzedzające wystąpienie choroby i czynniki, które mogły zapoczątkować stan chorobowy	162
9.1.3. Początek i przebieg choroby	163
9.1.4. Dolegliwości ze strony układu ruchu	163
9.1.5. Dolegliwości dotyczące innych układów i narządów	163
9.1.6. Choroby przebyte	164
9.1.7. Wywiad rodzinny	164
9.1.8. Wywiad dotyczący wydolności czynnościowej i warunków socjalnych	165
9.2. Badanie przedmiotowe – Irena Zimmermann-Górska	165
9.2.1. Badanie przedmiotowe ogólne i szczegółowe (bez układu ruchu)	165
9.2.2. Badanie przedmiotowe układu ruchu – Barbara Krzyśko	167

10. Badania laboratoryjne

10.1. Badania laboratoryjne określające proces zapalny –	
<i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska</i>	187
10.1.1. Szybkość opadania krwinek czerwonych – odczyn Biernackiego (OB) (erythrocyte sedimentation rate – ESR)	187
10.1.2. Białko C-reaktywne (C-reactive protein – CRP)	187
10.2. Badania serologiczne	188
10.2.1. Czynniki reumatoidalny (rheumatoid factor – RF) – <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska, Grażyna Białkowska-Puszczewicz</i>	188
10.2.2. Przeciwciała przeciw dwuniciowemu DNA (anti double stranded-DNA antibodies – ds-DNA) – <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska, Grażyna Białkowska-Puszczewicz</i>	189
10.2.3. Przeciwciała przeciwfosfolipidowe (antiphospholipid antibodies – aPL) – <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska, Grażyna Białkowska-Puszczewicz</i>	189
10.2.4. Krioglobuliny (cryoglobulins) – <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska, Grażyna Białkowska-Puszczewicz</i>	190
10.2.5. Składowe dopełniacza (complement components) – <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska, Grażyna Białkowska-Puszczewicz</i>	191
10.2.6. Przeciwciała przeciwko cyklicznemu cytrulinowanemu peptydowi – <i>Jakub Ząbek</i>	192
10.2.7. Przeciwciała przeciwjądrowe (antinuclear antibodies – ANA) – <i>Mariusz Puszczewicz</i>	196
10.2.8. Przeciwciała antyfosfolipidowe – <i>Jakub Ząbek</i>	201

11. Diagnostyka obrazowa

*Jadwiga Staniszevska-Varga, Małgorzata Serafin-Król,
Anna Ciechomska*

11.1. Uwagi ogólne	220
11.2. Badanie radiologiczne	220
11.3. Tomografia komputerowa	226
11.4. Rezonans magnetyczny	229
11.5. Scyntygrafia	233
11.6. Ultrasonografia	234
11.6.1. Technika badania	235
11.6.2. Wskazania do badania USG	236
11.6.3. Możliwości badania USG	236
11.6.4. Najczęstsze zmiany widoczne w przebiegu chorób reumatycznych	241
11.7. Podsumowanie	245

12. Diagnostyka neurofizjologiczna

Juliusz Huber

12.1. Metody diagnostyki neurofizjologicznej stosowane w reumatologii	248
12.1.1. Badanie EMG	248
12.1.2. Badanie ENG	251
12.1.3. Badanie SCV	253
12.1.4. Badanie SEP	254
12.1.5. Badanie MEP	255
12.1.6. Badanie IC-SD	256
12.2. Niektóre aplikacje badań diagnostycznych neurofizjologii klinicznej w reumatologii	256

13. Artroskopia

Władysław Manikowski, Leszek Romanowski

14. Kapilaroskopia i inne metody diagnostyki zaburzeń mikrokrążenia

Anna Kuryliszyn-Moskal

14.1. Wstęp	268
14.2. Techniki kapilaroskopowe	268
14.2.1. Kapilaroskopia	268
14.2.2. Mikroskopia szerokiego pola	269
14.2.3. Kapilaroskopia dynamiczna	270
14.2.4. Wideomikroskopia fluorescencyjna	270
14.2.5. Wideomikroskopia cyfrowa	270
14.3. Metoda laserowo-dopplerowska	270
14.4. Termografia w podczerwieni	271
14.5. Przechskórna oksymetria	271
14.6. Podsumowanie	272

15. Ocena aktywności procesu zapalnego, wydolności czynno- ściowej i jakości życia

Witold Tlustochowicz, Artur Bachta

15.1. Wstęp	274
15.2. Ocena w reumatoidalnym zapaleniu stawów	275
15.3. Ocena w zeszywniającym zapaleniu stawów kręgosłupa	279
15.4. Ocena w łuszczycowym zapaleniu stawów	282
15.5. Ocena w toczeniu rumieniowatym układowym	283
15.6. Ocena w chorobie zwyrodnieniowej stawów	287

16. Leczenie farmakologiczne

16.1. Niesteroidowe leki przeciwzapalne	
– <i>Mariusz Puszczewicz, Irena Zimmermann-Górska</i>	296
16.2. Nadwrażliwość na kwas acetylosalicylowy i inne niesteroidowe leki przeciwzapalne	
– <i>Andrzej Szczeklik</i>	301
16.2.1. Nadwrażliwość – definicja i podział	301
16.2.2. Nadwrażliwość na kwas acetylosalicylowy – rys historyczny i postacie kliniczne	301
16.2.3. Astma aspirynowa	301
16.2.4. Pokrzywka i obrzęk naczynioruchowy	303
16.2.5. Nadwrażliwość na pochodne pirazolonu	304
16.2.6. Inne reakcje na niesteroidowe leki przeciwzapalne	304
16.3. Leki modyfikujące proces zapalny	
– <i>Jacek Pazdur</i>	304
16.3.1. Sole złota	305
16.3.2. Sulfasalazyna	306
16.3.3. Leki przeciwzimmnicze	307
16.3.4. Penicylamina	308
16.3.5. Metotreksat	309
16.3.6. Leflunomid	312
16.4. Leki immunosupresyjne	
– <i>Jacek Pazdur</i>	314
16.4.1. Cyklofosfamid	314
16.4.2. Azatiopryna	316
16.4.3. Cyklosporyna A	317
16.4.4. Chlorambucyl	320
16.4.5. Mykofenolan mofetylu	321

17. Leczenie operacyjne

17.1 Zasady leczenia ortopedycznego w chorobach reumatycznych – <i>Paweł Małyk</i>	371
17.2 Leczenie operacyjne kończyny górnej – <i>Władysław Manikowski</i>	375
17.2.1 Wstęp	375
17.2.2 Zniekształcenia stawów rąk	376
17.2.3 Zniekształcenia innych stawów kończyn górnych	379
17.2.4 Postępowanie chirurgiczne	380
17.2.5 Rehabilitacja	387
17.3 Endoprotezoplastyka stawu biodrowego w chorobach reumatycznych – <i>Paweł Małyk</i>	388
17.4 Leczenie operacyjne stawu kolanowego – <i>Mirostaw Śmiłowicz</i>	393
17.4.1 Wstęp	393
17.4.2 Rodzaje zabiegów chirurgicznych	394
17.5 Leczenie operacyjne stopy reumatoidalnej – <i>Cezary Michalak</i>	398
17.5.1 Wstęp	398
17.5.2 Patofizjologia zniekształceń stopy w rzs	398
17.5.3 Leczenie zachowawcze	399
17.5.4 Kwalifikacja do zabiegu	399
17.5.5 Leczenie chirurgiczne	401
17.5.6 Okres pooperacyjny	403

18. Zasady rehabilitacji

18.1. Leczenie ruchem – kinezyterapia –	
<i>Aleksandra Kołczewska, Barbara Krzyśko</i>	424
18.1.1. Specyfika leczniczego usprawniania osób cierpiących na choroby reumatyczne	424
18.1.2. Podział i charakterystyka ćwiczeń	425
18.1.3. Cele leczenia usprawniającego	427
18.1.4. Kinezyterapia w leczeniu zapalnych chorób stawów	429
18.1.5. Kinezyterapia w leczeniu choroby zwyrodnieniowej stawów	444
18.1.6. Terapia zajęciowa	448
18.2. Fizykoterapia – Włodzimierz Samborski	449
18.2.1. Problemy terminologiczne	449
18.2.2. Charakterystyka fizjoterapii	449
18.2.3. Wybrane działy fizjoterapii	451

19. Leczenie uzdrowiskowe

Irena Ponikowska, Włodzimierz Samborski

19.1. Wprowadzenie do medycyny uzdrowiskowej	467
19.2. Zasoby naturalnych surowców leczniczych i ich wykorzystanie w lecznictwie	467
19.3. Mechanizmy działania bodźców leczniczych	469
19.4. Uzdrowiskowe metody leczenia stosowane w chorobach reumatycznych	469
19.4.1. Balneoterapia	470
19.4.2. Zabiegi borowinowe	471
19.4.3. Klimatoterapia	471
19.4.4. Hydroterapia	472
19.4.5. Termoterapia	472
19.4.6. Kinezyterapia	473
19.4.7. Fizykoterapia	473
19.4.8. Edukacja zdrowotna	473
19.4.9. Inne klasyczne metody lecznicze	473
19.5. Cele leczenia uzdrowiskowego chorób reumatycznych	474
19.6. Wskazania i przeciwwskazania do leczenia uzdrowiskowego chorób reumatycznych	474
19.7. Leczenie uzdrowiskowe najważniejszych chorób reumatologicznych	475
19.7.1. Reumatoidalne zapalenie stawów (rzs)	475
19.7.2. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa (zzsk)	477
19.7.3. Łuszcycowe zapalenie stawów (artropatia łuszcycowa)	480

19.7.4. Zapalenie stawów na tle dny moczanowej	481
19.7.5. Choroba zwyrodnieniowa stawów obwodowych i kręgosłupa	482
19.7.6. Zespoły bólowe w przebiegu reumatyzmu tkanek miękkich	484
19.7.7. Stany pooperacyjne w przebiegu chorób reumatycznych .	485

20. Podział chorób reumatycznych

Irena Zimmermann-Górska

20.1. Ogólna klasyfikacja chorób	490
20.2. Klasyfikacja opracowana przez Światową Organizację Zdrowia	492
20.3. Kryteria klasyfikacyjne i diagnostyczne	492
20.4. Kryteria ułatwiające monitorowanie leczenia	492

21. Reumatoidalne zapalenie stawów

Anna Filipowicz-Sosnowska

21.1. Określenie	496
21.2. Etiologia i patogeneza	496
21.3. Zmiany morfologiczne	497
21.4. Epidemiologia	497
21.5. Obraz kliniczny	498
21.5.1. Objawy podmiotowe	498
21.5.2. Objawy przedmiotowe	498
21.5.3. Zmiany stawowe	499
21.5.4. Zmiany pozastawowe	501
21.6. Badania laboratoryjne	503
21.7. Badania obrazowe	504
21.8. Przebieg choroby	506
21.9. Rozpoznanie	506
21.10. Ocena aktywności choroby i stopnia uszkodzenia stawów	508
21.11. Rozpoznanie różnicowe	509
21.12. Leczenie	512
21.13. Rokowanie	517

22. Choroby reumatyczne w wieku rozwojowym

Anna M. Romicka, Katarzyna Rostropowicz-Denisiewicz

22.1. Klasyfikacja	521
22.2. Młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów	522
22.2.1. Określenie i kryteria	522
22.2.2. Klasyfikacja mizs	522
22.2.3. Występowanie	522
22.2.4. Odrębności immunologiczne	522
22.2.5. Obraz kliniczny	523
22.2.6. Badania pomocnicze	526
22.2.7. Różnicowanie	526
22.2.8. Zasady leczenia	527
22.3. Spondyloartropatie	528
22.3.1. Młodzieńcze zeszywniające zapalenie stawów kręgosłupa (mzzsk)	529
22.3.2. Zapalenie stawów towarzyszące enteropatiom	530
22.4. Zapalenie stawów towarzyszące różnym postaciom trądziku	530
22.4.1. Badania pomocnicze	530
22.4.2. Leczenie	531
22.5. Młodzieńczy toczeń rumieniowaty układowy (mtru)	531
22.5.1. Obraz kliniczny	531
22.5.2. Przebieg i rokowanie	533
22.5.3. Leczenie	533
22.6. Młodzieńcze zapalenie skórno-mięśniowe	534
22.6.1. Obraz kliniczny	534
22.6.2. Rozpoznanie	535

22.6.3. Różnicowanie	535
22.6.4. Leczenie	536
22.6.5. Przebieg i rokowanie	536
22.7. Pierwotne układowe zapalenia naczyń	536
22.7.1. Zespół Schönleina i Henocha	536
22.7.2. Choroba Kawasaki	537
22.7.3. Guzkowe zapalenie tętnic (gzt)	538
22.8. Twardzina	538
22.8.1. Twardzina uogólniona	538
22.8.2. Twardzina ograniczona	539

23. Choroba Stilla u dorosłych

Irena Zimmermann-Górska

23.1. Określenie	542
23.2. Etiopatogeneza	542
23.3. Zmiany morfologiczne	542
23.4. Występowanie	542
23.5. Objawy kliniczne i przebieg	542
23.6. Badania laboratoryjne	544
23.7. Badania obrazowe	545
23.8. Inne badania diagnostyczne	545
23.9. Rozpoznanie	545
23.10. Różnicowanie	545
23.11. Leczenie	546
23.12. Rokowanie	547

24. Choroby układowe tkanki łącznej

24.1. Toczeń rumieniowaty układowy –	
<i>Hanna Chwalińska-Sadowska, Marzena Olesińska</i>	553
24.1.1. Określenie	553
24.1.2. Etiopatogeneza	553
24.1.3. Zmiany morfologiczne	556
24.1.4. Występowanie	559
24.1.5. Objawy kliniczne i przebieg	559
24.1.6. Badania laboratoryjne	566
24.1.7. Rozpoznanie	568
24.1.8. Różnicowanie	570
24.1.9. Leczenie	570
24.1.10. Rokowanie	577
24.2. Zespół antyfosfolipidowy	579
24.2.1. Problemy koagulologiczne w zespole antyfosfolipidowym – <i>Krystyna Zawilska</i>	579
24.2.2. Objawy kliniczne zespołu antyfosfolipidowego – <i>Irena Zimmermann-Górska</i>	589
24.2.3. Położnicze konsekwencje zespołu antyfosfolipidowego – <i>Jana Skrzypczak</i>	597
24.3. Twardzina układowa –	
<i>Stanisław Sierakowski, Matylda Sierakowska</i>	603
24.3.1. Określenie i podział	603
24.3.2. Występowanie	608
24.3.3. Objawy kliniczne	608
24.3.4. Przebieg	614
24.3.5. Badania laboratoryjne	615
24.3.6. Inne badania diagnostyczne	615
24.3.7. Rozpoznanie	617

24.3.8.	Różnicowanie	617
24.3.9.	Leczenie	618
24.3.10.	Rokowanie	622
24.4.	Choroby twardzinopodobne –	
	<i>Stanisław Sierakowski, Matylda Sierakowska</i>	624
24.4.1.	Ogólna charakterystyka i klasyfikacja chorób twardzinopodobnych	624
24.5.	Rozlane zapalenie powięzi z eozynofilią –	
	<i>Stanisław Sierakowski, Matylda Sierakowska</i>	639
24.5.1.	Określenie	639
24.5.2.	Etiopatogeneza	640
24.5.3.	Zmiany morfologiczne	640
24.5.4.	Występowanie	640
24.5.5.	Objawy kliniczne i przebieg	640
24.5.6.	Badania laboratoryjne	641
24.5.7.	Badania obrazowe	641
24.5.8.	Rozpoznanie	641
24.5.9.	Różnicowanie	641
24.5.10.	Leczenie	641
24.5.11.	Rokowanie	642
24.6.	Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe –	
	<i>Hanna Chwalińska-Sadowska, Paweł Mielnik</i>	642
24.6.1.	Określenie	642
24.6.2.	Etiologia i patogeneza	643
24.6.3.	Zmiany morfologiczne	644
24.6.4.	Występowanie	644
24.6.5.	Obraz kliniczny	644
24.6.6.	Związek obecności przeciwciał mięśniowospecyficznych z obrazem klinicznym	647
24.6.7.	Badania laboratoryjne	648
24.6.8.	Inne badania diagnostyczne	648
24.6.9.	Rozpoznanie	649
24.6.10.	Różnicowanie	650
24.6.11.	Leczenie	651
24.6.12.	Ocena aktywności choroby i efektów leczenia	653
24.6.13.	Inne postacie miopatii zapalnych	653
24.6.14.	Rokowanie	655
24.7.	Zapalenia naczyń	657
24.7.1.	Zapalenia średnich naczyń – <i>Henryka Małyk</i>	657
24.7.2.	Zapalenia małych naczyń – <i>Henryka Małyk</i>	662
24.7.3.	Zapalenia dużych naczyń – <i>Piotr Głuszko,</i> <i>Tomasz Löwenhoff</i>	671

24.8. Zespół Sjögrena	679
24.8.1. Pierwotny i wtórny zespół Sjögrena – <i>Irena Zimmermann-Górska</i>	679
24.8.2. Objawy dotyczące narządu wzroku – <i>Krystyna Pecold</i>	688
24.8.3. Powikłania hematologiczne – <i>Janusz Hansz</i>	691
24.9. Mieszana choroba układowa tkanki łącznej i zespoły nakładania – <i>Irena Zimmermann-Górska</i>	695
24.9.1. Mieszana choroba układowa tkanki łącznej	695
24.9.2. Zespoły nakładania układowych chorób tkanki łącznej	699
24.10. Zapalenie tkanki tłuszczowej –	
<i>Irena Zimmermann-Górska</i>	701
24.10.1. Określenie	701
24.10.2. Etiopatogeneza	701
24.10.3. Podział <i>panniculitis</i>	701
24.10.4. Choroba Webera-Christiana	702
24.10.5. <i>Panniculitis</i> Rothmanna i Makai	703
24.10.6. Martwica tkanki tłuszczowej noworodków	703
24.10.7. Obrzęk twardzinopodobny (<i>sclerema</i>) noworodków	703
24.10.8. <i>Panniculitis</i> występujące po stosowaniu glikokortykosteroidów	703
24.10.9. <i>Panniculitis</i> z towarzyszącym wapnieniem	703
24.10.10. <i>Panniculitis</i> związane z zaburzeniami enzymatycznymi	704
24.10.11. <i>Panniculitis</i> wywoływane przez samoookaleczenia	704
24.10.12. <i>Panniculitis</i> związane z histiocytozą	705
24.10.13. Zespoły lipodystroficzne	705
24.10.14. Lipodermatoskleroza	705
24.10.15. <i>Panniculitis</i> w przebiegu toczenia rumieniowatego układowego	705
24.10.16. Rumień stwardniały	705
24.11. Rumień guzowaty –	
<i>Irena Zimmermann-Górska</i>	706
24.11.1. Określenie	706
24.11.2. Etiopatogeneza i zmiany morfologiczne	706
24.11.3. Występowanie	706
24.11.4. Objawy kliniczne i przebieg	707
24.11.5. Badania laboratoryjne	707
24.11.6. Badania obrazowe	707
24.11.7. Inne badania diagnostyczne	707
24.11.8. Rozpoznanie	707
24.11.9. Różnicowanie	707
24.11.10. Leczenie	707
24.11.11. Rokowanie	708
24.11.12. Podostre, wędrujące, guzkowe <i>panniculitis</i> (choroba Vilanovy)	708

24.12. Polimialgia reumatyczna –

<i>Marek Brzosko</i>	708
24.12.1. Określenie	708
24.12.2. Etiopatogeneza	708
24.12.3. Zmiany morfologiczne	709
24.12.4. Występowanie	709
24.12.5. Objawy kliniczne i przebieg	709
24.12.6. Badania laboratoryjne	710
24.12.7. Badania obrazowe	710
24.12.8. Rozpoznanie	710
24.12.9. Różnicowanie	711
24.12.10. Leczenie	711
24.12.11. Rokowanie	712

24.13. Nawracające zapalenie chrząstek –

<i>Mariusz Puszczewicz</i>	713
24.13.1. Określenie	713
24.13.2. Epidemiologia	713
24.13.3. Etiopatogeneza	713
24.13.4. Obraz kliniczny	714
24.13.5. Badania laboratoryjne	716
24.13.6. Rozpoznanie	717
24.13.7. Leczenie	717
24.13.8. Rokowanie	718

24.14. Sarkoidoza –

<i>Mariusz Puszczewicz</i>	718
24.14.1. Określenie	718
24.14.2. Epidemiologia	718
24.14.3. Etiologia	718
24.14.4. Patogeneza	719
24.14.5. Obraz kliniczny	719
24.14.6. Rozpoznanie	723
24.14.7. Leczenie	723
24.14.8. Rokowanie	725

25. Choroby zapalne stawów z zajęciem stawów kręgosłupa

25.1. Wspólne cechy zapalnych chorób stawów z zajęciem stawów kręgosłupa – Irena Zimmermann-Górska	729
25.1.1. Określenie i podział	729
25.1.2. Etiopatogeneza	729
25.1.3. Objawy kliniczne	730
25.2. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa – Irena Zimmermann-Górska	732
25.2.1. Określenie	732
25.2.2. Etiopatogeneza	732
25.2.3. Zmiany morfologiczne	732
25.2.4. Występowanie	733
25.2.5. Objawy kliniczne i przebieg	733
25.2.6. Badania laboratoryjne	735
25.2.7. Badania obrazowe	736
25.2.8. Rozpoznanie	737
25.2.9. Różnicowanie	738
25.2.10. Leczenie	739
25.2.11. Rokowanie	740
25.3. Łuszczycowe zapalenie stawów – Jacek Szechiński	741
25.3.1. Określenie	741
25.3.2. Etiopatogeneza	741
25.3.3. Występowanie	742
25.3.4. Objawy kliniczne i przebieg	742
25.3.5. Rozpoznanie	743
25.3.6. Różnicowanie	744
25.3.7. Leczenie	744

25.4. Reaktywne zapalenia stawów	
– <i>Brygida Kwiatkowska</i>	746
25.4.1. Określenie	746
25.4.2. Etiopatogeneza	747
25.4.3. Zmiany morfologiczne	747
25.4.4. Występowanie	748
25.4.5. Objawy kliniczne i przebieg	748
25.4.6. Badania laboratoryjne	750
25.4.7. Badania obrazowe	752
25.4.8. Inne badania diagnostyczne	753
25.4.9. Rozpoznanie	754
25.4.10. Różnicowanie	755
25.4.11. Leczenie	755
25.4.12. Rokowanie	756
25.5. Zmiany stawowe w chorobach zapalnych jelit	
– <i>Piotr Wiland</i>	757
25.5.1. Wprowadzenie i podział	757
25.5.2. Enteropatyczne zapalenie stawów	757
25.6. Zespół SAPHO – <i>Honorata Pietrzak-Kaczmarek</i>	760
25.6.1. Określenie	760
25.6.2. Etiopatogeneza	760
25.6.3. Występowanie	761
25.6.4. Objawy kliniczne i przebieg	761
25.6.5. Badania laboratoryjne	761
25.6.6. Badania obrazowe	762
25.6.7. Inne badania diagnostyczne	762
25.6.8. Rozpoznanie	762
25.6.9. Różnicowanie	762
25.6.10. Leczenie	762
25.6.11. Rokowanie	763

26. Choroba zwyrodnieniowa stawów

Leszek Szczepański

26.1. Określenie	767
26.2. Etiopatogeneza	768
26.3. Zmiany morfologiczne	769
26.4. Występowanie	771
26.5. Obraz kliniczny i przebieg	771
26.5.1. Obraz kliniczny choroby zwyrodnieniowej stawu biodrowego	772
26.5.2. Obraz kliniczny choroby zwyrodnieniowej stawu kolanowego	773
26.5.3. Obraz kliniczny choroby zwyrodnieniowej stawów rąk	774
26.5.4. Obraz kliniczny choroby zwyrodnieniowej stawów kręgosłupa	775
26.5.5. Obraz kliniczny chzs o innych lokalizacjach	776
26.5.6. Postacie kliniczne chzs	777
26.5.7. Powikłania	778
26.5.8. Przebieg	778
26.6. Badania laboratoryjne	779
26.7. Badania obrazowe	779
26.8. Rozpoznanie	779
26.9. Różnicowanie	779

26.10. Leczenie i zapobieganie	780
26.10.1. Zasady ogólne i leczenie niefarmakologiczne	780
26.10.2. Niesteroidowe leki przeciwzapalne (NLPZ) i acetaminofen (paracetamol)	781
26.10.3. Opioidy	782
26.10.4. Leki o przypuszczalnym wpływie na patomechanizm choroby zwyrodnieniowej stawów	783
26.10.5. Leczenie miejscowe	783
26.10.6. Leczenie operacyjne	784
26.10.7. Leczenie eksperymentalne	785
26.10.8. Monitorowanie leczenia i przebiegu	785
26.10.9. Zapobieganie	785
26.10.10. Rokowanie	785

27. Zapalenie stawów wywołane bezpośrednio przez drobnoustroje

Mariusz Puszczewicz

27.1. Określenie	788
27.2. Epidemiologia	788
27.3. Etiologia i patogenez	788
27.4. Obraz kliniczny	789
27.4.1. Objawy podmiotowe i przedmiotowe	789
27.4.2. Nieprawidłowości w badaniach pomocniczych	790
27.5. Rozpoznanie	791
27.6. Leczenie	791
27.7. Powikłania i sytuacje szczególne	792
27.8. Rokowanie	793
27.9. Rzeżączkowe zapalenie stawów	793
27.9.1. Określenie	793
27.9.2. Epidemiologia, etiologia, patogenez	793
27.9.3. Obraz kliniczny	793
27.9.4. Rozpoznanie	794
27.9.5. Leczenie i kontrola	794

28. Zapalenia stawów „zależne od zakażenia”

28.1. Gorączka reumatyczna – Irena Zimmermann-Górska	796
28.1.1. Określenie	796
28.1.2. Etiopatogeneza	796
28.1.3. Zmiany morfologiczne	796
28.1.4. Występowanie	796
28.1.5. Objawy kliniczne i przebieg	797
28.1.6. Badania laboratoryjne	798
28.1.7. Badania obrazowe	798
28.1.8. Badanie elektrokardiograficzne	798
28.1.9. Rozpoznanie	798
28.1.10. Różnicowanie	798
28.1.11. Leczenie	799
28.1.12. Rokowanie	799
28.2. Borelioza – Jacek Szechiński	799
28.2.1. Określenie	799
28.2.2. Etiologia i patogeneza	800
28.2.3. Rys historyczny	800
28.2.4. Epidemiologia	801
28.2.5. Obraz kliniczny i przebieg	801
28.2.6. Badania laboratoryjne	802
28.2.7. Rozpoznanie i różnicowanie	802
28.2.8. Zapobieganie i leczenie	803
28.2.9. Powikłania i sytuacje szczególne	803
28.2.10. Rokowanie	804

29. Choroby wywoływane przez kryształy

Irena Zimmermann-Górska

29.1. Zjawiska związane z patogenezą chorób wywołanych przez kryształy	807
29.1.1. Określenie	807
29.1.2. Pochodzenie substancji krystalicznych i warunki sprzyjające krystalizacji	807
29.1.3. Oddziaływanie kryształów na tkanki i narządy	807
29.1.4. Identyfikacja kryształów	808
29.2. Dna moczanowa	809
29.2.1. Określenie	809
29.2.2. Etiopatogeneza	809
29.2.3. Hiperurykemia	810
29.2.4. Patogeneza zmian zapalnych w stawach	811
29.2.5. Zmiany morfologiczne	812
29.2.6. Występowanie	812
29.2.7. Objawy kliniczne i przebieg choroby	813
29.2.8. Badania laboratoryjne	814
29.2.9. Badania obrazowe	814
29.2.10. Inne badania diagnostyczne	815
29.2.11. Rozpoznanie	815
29.2.12. Różnicowanie	816
29.2.13. Leczenie dny moczanowej	817
29.2.14. Rokowanie	821
29.3. Choroba wywołwana przez kryształy dwuwodnego pirofosforanu wapnia	821
29.3.1. Określenie	821
29.3.2. Etiopatogeneza	821
29.3.3. Zmiany morfologiczne	822
29.3.4. Występowanie	822

29.3.5.	Objawy kliniczne i przebieg	822
29.3.6.	Badania laboratoryjne	824
29.3.7.	Badania obrazowe	824
29.3.8.	Inne badania diagnostyczne	825
29.3.9.	Rozpoznanie	825
29.3.10.	Różnicowanie	825
29.3.11.	Leczenie	827
29.3.12.	Rokowanie	827

29.4.	Choroby układu ruchu wywołane przez hydroksyapatyt i inne substancje krystaliczne	827
29.4.1.	Choroby wywołane przez hydroksyapatyt w obrębie stawów i tkanek okołostawowych	827
29.4.2.	Objawy wywołane przez związki wapniowo-fosforanowe tworzące złogi w tkankach miękkich	830
29.4.3.	Zapalenia stawów wywołane przez inne kryształy	832

30. Choroby stawów związane z zaburzeniami metabolicznymi

30.1. Skrobiawica – <i>Anna Filipowicz-Sosnowska</i>	837
30.1.1. Określenie	837
30.1.2. Etiopatogeneza	837
30.1.3. Zmiany morfologiczne	837
30.1.4. Klasyfikacja amyloidozy	838
30.1.5. Występowanie	839
30.1.6. Obraz kliniczny	839
30.1.7. Rozpoznanie	840
30.1.8. Leczenie	840
30.1.9. Rokowanie	842
30.2. Ochronoza – <i>Irena Zimmermann-Górska</i>	843
30.2.1. Określenie	843
30.2.2. Etiopatogeneza	843
30.2.3. Zmiany morfologiczne	843
30.2.4. Występowanie	844
30.2.5. Objawy kliniczne	844
30.2.6. Badania laboratoryjne	844
30.2.7. Badania obrazowe	845
30.2.8. Inne badania diagnostyczne	845
30.2.9. Rozpoznanie	845
30.2.10. Różnicowanie	846
30.2.11. Leczenie	846
30.2.12. Rokowanie	846
30.3. Hiperlipoproteinemia – <i>Irena Zimmermann-Górska</i>	847
30.3.1. Określenie	847
30.3.2. Etiopatogeneza	847
30.3.3. Zmiany morfologiczne	848
30.3.4. Występowanie	848

30.3.5.	Objawy kliniczne	848
30.3.6.	Badania laboratoryjne	850
30.3.7.	Badania obrazowe	850
30.3.8.	Inne badania diagnostyczne	850
30.3.9.	Rozpoznanie	851
30.3.10.	Różnicowanie	851
30.3.11.	Leczenie	851
30.3.12.	Rokowanie	852
30.4.	Hemochromatoza – Irena Zimmermann-Górska	852
30.4.1.	Określenie	852
30.4.2.	Etiopatogeneza	852
30.4.3.	Zmiany morfologiczne	853
30.4.4.	Występowanie	853
30.4.5.	Objawy kliniczne	853
30.4.6.	Badania laboratoryjne	854
30.4.7.	Badania obrazowe	854
30.4.8.	Inne badania diagnostyczne	855
30.4.9.	Rozpoznanie	855
30.4.10.	Rozpoznanie różnicowe	855
30.4.11.	Leczenie	855
30.4.12.	Rokowanie	856
30.5.	Choroba Wilsona – Irena Zimmermann-Górska	856
30.5.1.	Określenie	856
30.5.2.	Etiopatogeneza	856
30.5.3.	Zmiany morfologiczne	857
30.5.4.	Występowanie	857
30.5.5.	Objawy kliniczne i przebieg	857
30.5.6.	Badania laboratoryjne	857
30.5.7.	Badania obrazowe	857
30.5.8.	Inne badania diagnostyczne	857
30.5.9.	Rozpoznanie	857
30.5.10.	Różnicowanie	858
30.5.11.	Leczenie	858
30.5.12.	Rokowanie	858

31. Choroby stawów związane z zaburzeniami hormonalnymi

31.1. Zmiany w narządach ruchu towarzyszące chorobom tarczycy – Eugeniusz Józef Kucharz, Anna Kotulska, Magdalena Kopeć-Mędrak	861
31.1.1. Wprowadzenie	861
31.1.2. Wpływ hormonów tarczycy na metabolizm kości, stawów i mięśni	862
31.1.3. Tyreotoksykoza	862
31.1.4. Niedoczynność tarczycy	864
31.1.5. Rozpoznawanie i leczenie chorób układu ruchu związanych z zaburzeniami czynności tarczycy	865
31.2. Zmiany w narządach ruchu towarzyszące chorobom przytarczyc – Eugeniusz Józef Kucharz	866
31.2.1. Wprowadzenie	866
31.2.2. Pierwotna nadczynność przytarczyc	866
31.2.3. Wtórna nadczynność przytarczyc	867
31.2.4. Niedoczynność przytarczyc	868
31.3. Zmiany w narządach ruchu w cukrzycy – Eugeniusz Józef Kucharz	869
31.3.1. Określenie i klasyfikacja cukrzycy	869
31.3.2. Klasyfikacja zmian występujących w układzie ruchu u chorych na cukrzycę	870
31.3.3. Zmiany stawowe	870
31.3.4. Zmiany okołostawowe	871
31.3.5. Zmiany mięśniowe	873
31.3.6. Zmiany kostne	873
31.3.7. Inne zmiany narządów ruchu towarzyszące cukrzycy	874

31.4. Zmiany w układzie ruchu towarzyszące innym zaburzeniom endokrynologicznym –

<i>Eugeniusz Józef Kucharz</i>	874
31.4.1. Wprowadzenie	874
31.4.2. Zmiany w układzie ruchu towarzyszące niedoborowi lub nadmiarowi hormonu wzrostu	875
31.4.3. Zmiany w układzie ruchu w stanach nadmiaru prolaktyny	875
31.4.4. Zmiany w układzie ruchu w rakowiaku	875
31.4.5. Wpływ leptyny na narządy ruchu	876

32. Choroby układu ruchu związane z defektami budowy kolagenu uwarunkowanymi genetycznie

32.1. Zespół nadmiernej ruchomości stawów o przebiegu łagodnym – Irena Zimmermann-Górska	878
32.1.1. Określenie	878
32.1.2. Rozpoznanie i objawy	878
32.2. Zespół Ehlersa-Danlosa – Irena Zimmermann-Górska	879
32.2.1. Określenie	879
32.2.2. Etiopatogeneza	879
32.2.3. Zmiany morfologiczne	880
32.2.4. Występowanie	880
32.2.5. Objawy kliniczne i przebieg	880
32.3. Zespół Marfana – Mariusz Puszczewicz	883
32.3.1. Określenie	883
32.3.2. Epidemiologia i etiopatogeneza	883
32.3.3. Obraz kliniczny	883
32.3.4. Rozpoznanie	884
32.3.5. Leczenie i kontrola	884
32.3.6. Rokowanie	885
32.4. Skóra wiotka, kępkę żółte rzekome – Mariusz Puszczewicz	885
32.4.1. Skóra wiotka	885
32.4.2. Kępkę żółte rzekome	885

33. Nowotwory związane z układem ruchu

Eugeniusz Józef Kucharz

33.1. Wprowadzenie	888
33.2. Nowotwory stawów i struktur okołostawowych	888
33.2.1. Nowotwory łagodne stawów	888
33.2.2. Nowotwory złośliwe stawów	891
33.3. Nowotwory kości	891
33.3.1. Nowotwory komórek wytwarzających kości	891
33.3.2. Nowotwory wytwarzające chrząstkę	893
33.3.3. Guz olbrzymiokomórkowy	893
33.3.4. Mięsak Ewinga	893
33.3.5. Inne nowotwory kości	894
33.4. Nowotwory mięśni szkieletowych	894
33.4.1. Mięśniaki	894
33.4.2. Mięsak mięśni poprzecznie prążkowanych	895

34. Objaw Raynauda

Mariusz Puszczewicz

34.1. Określenie	898
34.2. Epidemiologia i etiopatogeneza	898
34.3. Obraz kliniczny	898
34.4. Rozpoznanie	899
34.4.1 Badania dodatkowe	899
34.4.2 Rozpoznanie różnicowe	900
34.5. Leczenie i kontrola	900
34.6. Rokowanie	901

35. Choroby kości i chrząstek

35.1. Osteoporoza i osteomalacja – Witold Tlustochowicz	905
35.1.1. Wprowadzenie	905
35.1.2. Szczytowa masa kostna, utrata inwolucyjna i czynniki na nią wpływające	906
35.1.3. Diagnostyka osteoporozy	908
35.1.4. Rozpoznanie i ustalenie wskazań do leczenia	912
35.1.5. Leczenie	914
35.1.6. Osteoporoza u mężczyzn	915
35.1.7. Osteomalacja	917
35.2. Osteoporozy wtórne – Witold Tlustochowicz, Małgorzata Tlustochowicz	919
35.2.1. Wprowadzenie	919
35.2.2. Osteoporoza posteroidea	919
35.2.3. Osteoporoza w przewlekłych zapaleniach stawów	920
35.2.4. Pierwotna nadczynność przytarczyc	922
35.3. Choroba Pageta – Eugeniusz Józef Kucharz	923
35.3.1. Określenie	923
35.3.2. Etiopatogeneza	924
35.3.3. Zmiany morfologiczne	924
35.3.4. Występowanie	925
35.3.5. Objawy kliniczne i przebieg	925
35.3.6. Badania laboratoryjne	925
35.3.7. Badania obrazowe	926
35.3.8. Rozpoznanie i różnicowanie	926
35.3.9. Leczenie	926
35.3.10. Powikłania	927

35.4. Dysplazje – <i>Eugeniusz Józef Kucharz</i>	927
35.4.1. Określenie i klasyfikacja	927
35.4.2. Patomechanizm rozwoju dysplazji	929
35.4.3. Geny białek kolagenowych	929
35.4.4. Diagnostyka dysplazji	931
35.4.5. Leczenie	931
35.4.6. Przegląd dysplazji	931
35.5. Martwica jałowa kości – <i>Eugeniusz Józef Kucharz</i>	946
35.5.1. Określenie i występowanie	946
35.5.2. Etiologia i patogeneza	946
35.5.3. Zmiany patomorfologiczne	947
35.5.4. Objawy kliniczne	947
35.5.5. Badania obrazowe	948
35.5.6. Klasyfikacja zaawansowania choroby	949
35.5.7. Rozpoznanie i rozpoznanie różnicowe	949
35.5.8. Leczenie	950
35.6. Osteoartropatia przerostowa – <i>Irena Zimmermann-Górska, Mariusz Puszczewicz</i>	950
35.6.1. Określenie	950
35.6.2. Etiopatogeneza	951
35.6.3. Zmiany morfologiczne	951
35.6.4. Występowanie	952
35.6.5. Objawy kliniczne i przebieg	952
35.6.6. Badania laboratoryjne	953
35.6.7. Badania obrazowe	953
35.6.8. Inne badania diagnostyczne	953
35.6.9. Rozpoznanie	953
35.6.10. Różnicowanie	953
35.6.11. Leczenie	954
35.6.12. Rokowanie	954

36. Reumatyzm tkanek miękkich

Włodzimierz Samborski

36.1. Wstęp	957
36.2. Tendopatie i entezopatie	958
36.2.1. Zespół bolesnego barku	958
36.2.2. Zespół bolesnego łokcia	959
36.2.3. Entezopatia „gęsiej stopy”	960
36.2.4. Zapalenie ścięgna piętowego	960
36.3. Periartropatie	960
36.3.1. Zespół bolesnego biodra	960
36.3.2. Zespół bolesnego kolana	960
36.4. Zapalenie pochewek ścięgnistych (<i>tendovaginitis</i>)	961
36.4.1. Zespół de Quervaina, choroba de Quervaina	961
36.4.2. Zapalenie pochewek ścięgien prostowników i zginaczy nadgarstka	961
36.4.3. Ganglion	961
36.5. Zapalenia kaletki maziowych (<i>bursitis</i>)	962
36.5.1. Zapalenie kaletki podkolanowej, torbiel Bakera, torbiel podkolanowa	962
36.5.2. Zapalenie kaletki przedrzepkowej	962
36.5.3. Zapalenie kaletki krętarzowej	962
36.5.4. Zapalenie kaletki podbarkowej	962
36.6. Fibromialgia	963
36.6.1. Etiologia i patogeneza	963
36.6.2. Obraz kliniczny i kryteria diagnostyczne	964

36.6.3. Badania dodatkowe	965
36.6.4. Różnicowanie	965
36.6.5. Leczenie	966
36.7. Zespół bólowy dolnego odcinka kręgosłupa	967
36.8. Inne zespoły bólowe	967
36.8.1. Zespół kanału nadgarstka	967
36.8.2. Zespół bólu mięśniowo-powięziowego	967
36.8.3. Zapalenie rozciągniętego dłoniowego (przykurcz Dupuytren)	967

37. Regionalne zespoły bólowe

Tadeusz Styczyński

37.1. Określenie	972
37.2. Bóle szyi	972
37.2.1. Epidemiologia	972
37.2.2. Uwagi anatomiczne i źródła bólu w obrębie szyi	972
37.2.3. Podział i charakterystyka kliniczna bólów szyi	974
37.2.4. Badanie kliniczne chorych z bólem szyi	976
37.3. Bóle w okolicy lędźwiowo-krzyżowej	987
37.3.1. Epidemiologia	987
37.3.2. Klasyfikacja bólów w okolicy lędźwiowo-krzyżowej	988
37.3.3. Bóle nieuwarunkowane organicznie	988
37.3.4. Bóle uwarunkowane organicznie	989
37.3.5. Podsumowanie	1004

38. Nerki w chorobach reumatycznych

Stanisław Czekalski, Andrzej Oko

38.1. Wprowadzenie	1006
38.2. Reumatoidalne zapalenie stawów	1007
38.3. Toczeń rumieniowaty układowy	1009
38.3.1. Obraz kliniczny i przebieg toczniowego zapalenia nerek	1010
38.3.2. Leczenie toczniowego zapalenia nerek	1011
38.4. Twardzina układowa	1012
38.5. Mieszana choroba tkanki łącznej	1013
38.6. Zespół Sjögrena	1013
38.7. Sarkoidoza	1014
38.8. Dna moczanowa	1014
38.9. Zapalenie wielomięśniowe. Zapalenie skórno-mięśniowe	1014
38.10. Układowe zapalenia naczyń	1015
38.10.1. Zapalenie naczyń o dużym i średnim przekroju	1015
38.10.2. Zapalenie naczyń o średnim i małym przekroju	1016
38.10.3. Zapalenia naczyń o małym przekroju i włosniczek	1016

39. Problemy hematologiczne w reumatologii

Janusz Hansz

39.1. Wstęp	1024
39.2. Niedokrwistość chorób przewlekłych	1024
39.3. Niedokrwistość z niedoboru żelaza	1025
39.4. Niedokrwistość immunohemolityczna z przeciwciałami typu ciepłego	1027
39.5. Niedokrwistość aplastyczna	1029
39.6. Małopłytkowość polekowa na tle immunologicznym	1030
39.7. Polekowe zaburzenia czynności płytek krwi	1031
39.8. Granulocytopenia polekowa	1032
39.9. Granulocytopenia autoimmunologiczna wtórna	1033
39.9.1. Granulocytopenia autoimmunologiczna wtórna w reumatoidalnym zapaleniu stawów	1033
39.9.2. Granulocytopenia autoimmunologiczna wtórna w toczniu rumieniowatym układowym	1034
39.10. Powikłania zakrzepowe	1035
39.11. Szpiczak plazmocytowy uogólniony	1035
39.12. Ostre białaczki	1039
39.12.1. Ostre białaczki szpikowe	1039
39.12.2. Ostre białaczki limfoblastyczne	1042

40. Objawy związane z uszkodzeniem układu krążenia w chorobach reumatycznych

Jerzy Głuszek

40.1. Wstęp	1048
40.2. Reumatoidalne zapalenie stawów	1048
40.3. Toczeń rumieniowaty układowy	1049
40.4. Twardzina układowa	1051
40.5. Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe	1053
40.6. Zapalenia naczyń	1054
40.7. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa	1054
40.8. Gorączka reumatyczna	1055

41. Przewód pokarmowy w chorobach reumatycznych

Anna Zubrzycka-Sienkiewicz

41.1. Wprowadzenie	1060
41.2. Twardzina układowa	1060
41.3. Mieszana choroba tkanki łącznej	1067
41.4. Choroby zapalne mięśni	1067
41.5. Toczeń rumieniowaty układowy	1068
41.6. Zespół Sjögrena	1068
41.7. Guzkowe zapalenie tętnic	1069
41.8. Zespół Churga-Strauss	1069
41.9. Zespół Henocha-Schönleina	1069
41.10. Zespół Behçeta	1069
41.11. Ziarniniak Wegenera	1069
41.12. Reumatoidalne zapalenie stawów	1070
41.13. Młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów	1070
41.14. Spondyloartropatie	1070
41.15. Choroba zwyrodnieniowa stawów	1071
41.16. Zmiany w przewodzie pokarmowym wywołane przez leki stosowane w terapii chorób reumatycznych	1071

42. Problemy pulmonologiczne w reumatologii

Małgorzata Rzymkowska

42.1. Wstęp	1078
42.1.1. Zapalenie opłucnej	1078
42.1.2. Zażycie tkanki śródmiąższowej	1080
42.1.3. Zapalenie naczyń układu oddechowego	1081
42.2. Najczęstsze postacie zmian w układzie oddechowym w poszczególnych chorobach reumatycznych	1082
42.2.1. Reumatoidalne zapalenie stawów	1082
42.2.2. Toczeń rumieniowaty układowy	1084
42.2.3. Zespół antyfosfolipidowy	1086
42.2.4. Twardzina układowa	1087
42.2.5. Zapalenia wielomięśniowe i skórno-mięśniowe	1089
42.2.6. Zespoły zapalenia naczyń	1089
42.2.7. Zespół Sjögrena	1091
42.2.8. Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa i inne spondyloartropatie	1092
42.3. Sarkoidoza	1092

43. Choroby reumatyczne a ciąża

Jana Skrzypczak

43.1. Toczeń rumieniowaty układowy	1096
43.2. Reumatoidalne zapalenie stawów	1097
43.3. Choroba Still'a u dorosłych	1098
43.4. Mieszana choroba tkanki łącznej	1098
43.5. Twardzina układowa	1098
43.6. Zespół Sjögrena	1100

44. Objawy ze strony układu nerwowego w przebiegu chorób reumatycznych

Irena Fiedorowicz-Fabrycy, Marek Brzosko

44.1. Wstęp	1103
44.2. Reumatoidalne zapalenie stawów	1104
44.3. Toczeń rumieniowaty układowy	1105
44.4. Zespół antyfosfolipidowy	1106
44.5. Zespół Sjögrena	1106
44.6. Twardzina układowa	1106
44.7. Zapalenie wielomięśniowe i skórno-mięśniowe	1107
44.8. Układowe zapalenia naczyń	1107
44.8.1. Olbrzymiokomórkowe zapalenie tętnicy skroniowej	1107
44.8.2. Choroba Takayasu	1107
44.8.3. Choroba Behçeta	1107
44.8.4. Guzkowe zapalenie tętnic	1107
44.8.5. Zespół Churga-Strauss	1108
44.8.6. Ziarniniak Wegenera	1108
44.9. Zapalenia stawów z zajęciem kręgosłupa (spondyloartropatie seronegatywne)	1108
44.10. Krioglobulinemia mieszana	1108
44.11. Zapalenia stawów zależne od zakażenia	1108
44.11.1. Choroba z Lyme	1109
44.11.2. Gorączka reumatyczna	1109

44.12. Choroba zwyrodnieniowa stawów	1109
44.13. Diagnostyka powikłań neuropsychiatrycznych . . .	1110
44.14. Leczenie powikłań neuropsychiatrycznych	1111

45. Choroby reumatyczne w wieku podeszłym

Irena Zimmermann-Górska

45.1. Dane demograficzne	1117
45.2. Występowanie chorób reumatycznych w wieku podeszłym	1117
45.3. Czynniki patofizjologiczne istotne w patogenezie chorób reumatycznych w podeszłym wieku	1117
45.3.1. Zmiany w układzie immunologicznym	1118
45.3.2. Zmiany w strukturze tkanki łącznej	1118
45.4. Choroby, które wyłącznie lub najczęściej rozpoczynają się w starszym wieku	1118
45.4.1. Polimialgia reumatyczna	1118
45.4.2. Zapalenia naczyń	1118
45.4.3. Wtrętowe zapalenie mięśni	1118
45.4.4. Uogólniona samoistna hiperostoza szkieletu (choroba Forestiera)	1119
45.4.5. Choroba Pageta	1119
45.5. Choroby ze zwiększoną zapadalnością w starszym wieku	1119
45.5.1. Choroba zwyrodnieniowa	1119
45.5.2. Choroby wywoływane przez kryształy	1119
45.6. Choroby występujące w każdym wieku, których późny początek związany jest z „modyfikacją” objawów	1120
45.6.1. Reumatoidalne zapalenie stawów	1120
45.6.2. Serologicznie ujemne reumatoidalne zapalenie stawów	1121

45.6.3.	Serologicznie ujemne zapalenie stawów z ciastowatym obrzękiem	1121
45.6.4.	Toczeń rumieniowaty układowy	1121
45.6.5.	Twardzina układowa	1121
45.6.6.	Zesztywniające zapalenie stawów kręgosłupa	1121
45.6.7.	Reumatyzm tkanek miękkich	1122
45.6.8.	Choroby tkanki łącznej uwarunkowane genetycznie	1122
45.7.	Leczenie chorób reumatycznych w starszym wieku	1122
45.7.1.	Leczenie farmakologiczne	1122
45.7.2.	Leczenie nefarmakologiczne	1125
45.7.3.	Leczenie operacyjne	1125